

● ВИКЛАДАННЯ МАСОВОГО ● ОНЛАЙН-КУРСУ ● «ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ: ● ГЕНДЕР ДЛЯ ВСІХ»: ● ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ

● Тамара МАРЦЕНЮК

Із 1 жовтня 2015 року протягом 5-ти тижнів на онлайн-платформі «Prometheus» відбувався мій авторський курс «Жінки і чоловіки: гендер для всіх»¹. У цій статті я ділюся враженнями про його створення, проведення і певні результати.

Ідея запустити подібний курс була запропонована Софією Голотою і Тетяною Кухаренко із Міжнародного фонду «Відродження», які спонукали мене на початку літа 2015 року досить оперативно взятися до справи: розробити програму курсу, підібрати матеріали для лекцій і завдань. Технічною стороною займалася команда онлайн-платформи «Prometheus»: Вікторія Примаченко, Іван Примаченко, Нікіта Кукулевський, Віталій Бака. Адміністративно протягом викладання курсу мені допомагали асистентка курсу Олена Дудко і модераторка Ольга Мовчан. Я ще раз хочу подякувати усім, хто були причетними до створення курсу.

Він був розрахований на широку аудиторію: студентство, активісток/-ів громадянського суспільства, експертток/-ів аналітичних центрів, hr-фахівчинь/-ів, медіаспільноту, на всіх, хто прагне розібратися у гендерних питаннях. Активним слухачам і слухачкам курсу вручалися подарунки у вигляді книжок і журналів на гендерну тематику, за що подяка Анні Довгопол із Представництва Фонду імені Гайнріха Бьолля в Україні.

Ще одна «родзинка» курсу – запрошення п'ятьох гостей, які висловлювали експертну думку із тих чи інших питань курсу. До речі, відеолекції, завдання та форум курсу доступні навіть після його завершення.

Загалом курс «Жінки та чоловіки: гендер для всіх» виготовлено в межах «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні», яку виконує Міжнародний фонд «Відро-

дження» у партнерстві з Фондом розвитку аналітичних центрів (ТТФ) за фінансової підтримки посольства Швеції в Україні (SIDA). До речі, також у рамках цієї ініціативи я розробила посібник для експертів і експертток аналітичних центрів про гендерну рівність і недискримінацію², який використовувала також і для онлайн-курсу.

Тематика, матеріали і гості курсу

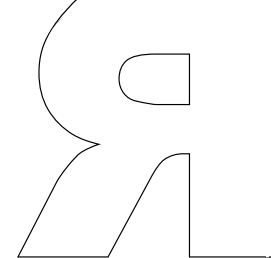
Зазначу, що уже понад 10 років я викладаю в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» на кафедрі соціології – майже щороку різноманітні курси (якщо студентство їх обирає) на гендерну тематику³: «Вступ до гендерних студій», «Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух», «Гендер і політика», «Маскулінність і чоловічі студії», «Гендер і економіка». Раніше викладала навіть такі курси, як «Соціологія сексуальності», «Соціальні проблеми в Україні і світі», «Соціологічний аналіз форм девіантної поведінки», «Гендерні відносини в Україні: соціологічний аналіз», «Гендер і міський простір». Окрім того, я викладала у Німеччині англomовні курси⁴ «Gender Politics in Ukraine: Challenges of Europeanisation», «Feminism in Eastern Europe: between Global and Local», «Masculinities and Men's Studies in Eastern Europe». Також я постійно залучена до низки дослідницьких проєктів (вплив великих агропромислових об'єктів на сільські програми, зокрема, сільських жінок; ранні шлюби в Україні; відповідальне татівство як шлях до гендерної рівності тощо), результати яких також є доречними для поширення і обговорення.

¹ Онлайн курс «Жінки і чоловіки: гендер для всіх» // http://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/101/2015_T2/about.

² Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експертток аналітичних центрів [Електронний документ] – К., 2014. – 65 с.

³ Програми майже усіх курсів (причому за різні роки) у вільному доступі можна знайти на платформі <http://ekmair.ukma.edu.ua>.

⁴ Програми цих курсів теж є у відкритому доступі.

Тому один із викликів, який стояв переді мною – які саме матеріали відібрати до масового онлайн-курсу, що передбачає доволі широку цільову аудиторію: від тих, хто майже нічого не знають про гендер, – до експертів у гендерній тематиці. Як ви можете уявити, у мене чимало накопичилося ідей та ресурсів, якими б я хотіла поділитися із аудиторією, тому вирішила взяти максимум і запропонувала доволі широку програму.

Було вирішено поділити курс на базовий і експертний рівні. Слухачки і слухачі курсу могли отримати на вибір один із сертифікатів. Загалом передбачалося, що на тиждень розраховано дві теми. Тобто, 5 тижнів – це 10 тем базового рівня і 12 тем експертного рівня. До прикладу, логіка поділу на тематики на першому тижні була

експертному. Ми розглянули нову термінологію, базове гендерне законодавство, позитивні приклади попередження гендерної нерівності.

На третьому тижні слухачів і слухачок чекала доволі непроста (особливо, у емоційному плані) тема гендерного насильства. На базовому рівні ми говорили про те, звідки взявся цей термін і що він означає, які є форми чи типи гендерного насильства, яка ситуація в Україні та світі стосовно насильства у сім'ї та торгівлі людьми. А от на експертному рівні мали інформацію про дослідження насильства у сім'ї, різноманітні кампанії стосовно його попередження – як у США, так і в Україні. Я спробувала пригадати свій досвід роботи у проекті ЄС «Права жінок і дітей – комунікаційний компонент».

Ще одна тема третього тижня – гендерні питання у медіа. Причому йшлося не тільки про проблеми, як-от, сексизм у рекламі, мова ворожнечі тощо, а й про приклади боротьби із сексизмом, а також можливість подати скаргу. А на експертному рівні займалися трішки візуальним аналізом – поговорили про образи жінок у радянській рекламі.

На четвертому тижні усі змогли послухати гостей курсу – Ірину Славінську, Марію Берлінську та Ростислава Семківа. Вони доєдналися до такої важливої тематики курсу, як дискримінація, толерантність і повага до розмаїття. Окрім того, була тема «Методологія гендерного та антидискримінаційного аналізу державних політик», що особливо стала

З випускницею онлайн-курсу.

така. На базовому рівні ми знайомилися із теоретичними та емпіричними аспектами гендерної теорії: що ж таке гендер та які ознаки цього поняття; на яких засадах «стоїть» гендерна теорія та у які міжнародні звіти слід зазирнути, аби переконатися в існуванні у світі гендерної нерівності. Одразу ж вивчали також тему виховання та освіти, яка є важливою для розуміння відмінностей та нерівностей між жінками й чоловіками. *Експертний рівень* курсу передбачав ознайомлення із трохи складнішою тематикою стосовно гендерної теорії – сексуальністю та фемінізмом. Окрім того, на експертному рівні ми вивчали розмаїті аспекти освітніх нерівностей, поговорили про гендер і спорт, гендерну експертизу навчальної літератури та законів.

На другому тижні викладання я включила дві великі теми (з яких я маю в Могилянці окремі курси) – «Гендер і ринок праці», «Гендер і політика». Усередині цих тем по 5 лекцій на базовому рівні, і 4-6 – на

у нагоді тим, хто працює в аналітичних центрах і громадських організаціях. Ми спробували розібратися, що таке гендерний підхід до аналізу державних політик, розглянули приклади засад недискримінації і гендерної рівності у документах організацій. На експертному рівні розглянули приклад дослідження із використанням гендерного аналізу «Соціально-гендерний вплив агропромислових об'єктів на сільські громади в Україні».

І наостанок я підготувала дві приємні «родзинки». На слухачок і слухачів курсу чекала така контраверсійна тема, як «Толерантність і гендерна рівність у царині релігії», яку викладала моя колежанка із кафедри соціології Могилянки Олена Богдан. І ще одна тема, на яку дехто із нетерпінням чекає – це «Гендер і чоловіки». Якраз на останньому тижні трохи більше довелось попрацювати слухачкам і слухачам експертного рівня – на них очікували дві додаткові теми «Соціальні нерівності, ксенофобія та

дискримінація», «Множинні нерівності та дискримінації».

Гостями курсу були відомі українські експерти та громадські діячі:

1. Ірина Славінська – журналістка Громадського радіо та Української правди.

2. Олена Богданова – доцентка кафедри соціології Києво-Могилянської академії.

3. Ольга Веснянка – журналістка, експертка із гендерних питань і прав людини.

4. Ростислав Семків – директор видавництва «Смолооскип».

5. Марія Берлінська – керівниця Центру підтримки аеророзвідки, доброволиця в зоні АТО.

6. Артем Чапай – журналіст, письменник.

Таблиця 1. Вікові групи серед зареєстрованих на курс і тих, хто отримали сертифікати

Вікова група	% серед усіх зареєстрованих	% за віковими групами серед тих, хто отримали сертифікати
Не вказали вік	6.9	13
<20	8.5	5
20-24	33.0	9
25-29	25.5	10
30-34	16.4	12
35-39	9.9	15
40-44	4.5	13
45-49	2.9	17
>=50	2.4	21

Що означає записати масовий онлайн-курс?

Робота над матеріалами до курсу передбачала такі основні етапи:

1. Вироблення лекційного продукту

- Написання текстів лекцій для базового і експертного рівнів, розбивка текстів на такі, які можна буде зачитувати по 6-8 хв.

- Тестування цих текстів для потенційної цільової аудиторії (на фокус-групах), прочитання текстів командою курсу, коментарі та редагування текстів.

- Підготовка інформації для слайдів презентацій у форматі Power Point, яка супроводжує начитку лекцій.

- Підбір рекомендованої базової літератури, експертної літератури, рекомендованих додаткових відео та фільмів для перегляду.

- Придумування тестових запитань двох рівнів: без балів для перевірки змісту лекцій, завдань із балами.

- Придумування творчих завдань / дискусійних запитань до кожної із тематик курсу.

2. Запис лекційного продукту

- Підготовка рекламного ролику⁵ курсу.

⁵ Переглянути ролик можна за лінком: https://www.youtube.com/watch?v=z5i_sB5l7Iw.

- Начитка та редагування лекційного матеріалу.

- Монтаж лекційного матеріалу, додавання візуалізацій у форматі презентації Power Point.

3. Підготовка лекційного продукту для його споживання на онлайн-платформі

- Розміщення відеопродукції, тестових завдань на онлайн-платформу.

- На прохання слухачок і слухачів курсу тексти лекцій було викладено у публічний доступ.

Комунікація із слухачками і слухачами курсу відбувалася через:

- Розсилку від «Prometheus» (мої щотижневі листи-звернення до аудиторії, листи після завершення курсу стосовно зустрічей для вручення сертифікатів).

- Підтримку форуму курсу.

- Відповіді на запитання.

Як ви можете уявити, уся ця робота потребує чимало часу та людських ресурсів, аби бути результативною.

Завдання і оцінювання протягом курсу

Інша важлива складова онлайн-курсу – це завдання та їхнє оцінювання. Розподіл балів за курс відбувався таким чином: на базовому рівні курсу можна було максимум набрати 60 балів (по 12 балів на кожному із 5 тижнів), а далі ще 40 балів (по 8 балів на кожному із 5 тижнів) – на експертному.

Загалом на курсі були такі три типи завдань:

1) Приклад тестових завдань без балів для перевірки змісту лекцій:

Хто уперше ввела чи ввів термін «гендер» у науковий вжиток?

- Зігмунд Фройд
- Сімона де Бовуар
- Роберт Столлер
- Майкл Кімел

2) Приклад тестових завдань, які передбачають отримання балів:

На якому теоретико-методологічному підході базовані гендерні студії?

- Соціальний конструктивізм
- Біологічний детермінізм
- Статеворольовий підхід
- Психоаналіз

3) Приклади творчих завдань (які обговорювалися на форумі та не передбачали виставлення балів):

Базовий рівень. Тема 1. Поміркуйте і проаналізуйте суспільство довкола вас, а також своє робоче середовище, громаду. Який приклад гендерної поляризації вас найбільше бентежить і чому? Приклад можна описати словами або проілюструвати за допомогою фото. Наприклад, на лекції я показувала вам «Енциклопедію для маленьких принцес» і «Як стати козаком за 7 днів». Цікаво, чи зможете ви відшукати ще щось більш гендерно полярне?

Експертний рівень – питання для дискусії на форумі: Чи доцільно проводити окремі шахові турніри лише для жінок (поряд із змішаними турнірами)? У нагоді стане Гендерний блог про шахи Ольги Веснянки⁶.

Деякі результати викладання курсу

Станом на початок 2016 року було 4200 зареєстрованих користувачок/-ів курсу (з яких 83,5 % – жінки). Серед них майже 13 % отримали сертифікати, що вважається доволі високим показником, адже зазвичай це – до 10 %. Серед тих, хто отримали сертифікати, жінок було 76 %.

90 % записаних на курс мали вищу освіту (бакалаврат чи вище). Середній вік слухачок або слухачів курсу – 28 років. Як видно із *таблиці 1*, основна вікова цільова аудиторія курсу – це молоді від 20 до 30 років. Натомість пізніше цікаво прослідкувати результат прослуховування курсу, тобто, доведення справи до кінця. Зокрема, одна із найменш чисельних вікових груп, записаних на курс (старше 50 років) – найбільш результативна. Бачимо, що загалом із збільшенням віку слухачок і слухачів курсу збільшується відсоток тих, які орієнтовані на отримання сертифікату.

Один із позитивних результатів цього курсу – досить активний форум (порівняно з іншими курсами на онлайн-платформі «Prometheus»). 6,42% були активними користувачками і користувачами форуму. Загалом кількість повідомлень на форумі для однієї активної особи – 6,67.

На форумі було близько тисячі повідомлень / коментарів, що рідко трапляється на онлайн-курсах, як повідомили колеги із команди «Prometheus». Найбільш активні питання для дискусій набирали від 100 до 300 коментарів. Очевидно, що в усіх було багато енергії та натхнення на початку курсу – результативність творчих завдань із першої теми вражає. Але так само активно реагували на запитання: *«Чи є в українській політиці успішні рольові моделі жінок? Надайте Ваш приклад та аргументуйте Вашу думку»* або

«На Вашу думку, до кого найдоцільніше звертатися у випадку насильства у сім'ї (зокрема, фізичного або сексуального)? Який спосіб в українських реаліях є найбільш дієвим і чому?» та інші.

Я також створила рубрику про події на гендерну тематику у Києві та інших містах України, яку наповнювала протягом тривалості курсу. Була рада зустрічати на подіях деяких слухачок курсу. Окрім того, слухачі та слухачки наповнили рубрику «Перелік фільмів і книг на гендерну тематику».

На початку грудня було організовано зустріч із слухачками і слухачами курсу, яка передбачала розвіртуалення, знайомство,

вручення сертифікатів і подарунків. Також було висловлено враження від курсу та критичні зауваження.

Мене приємно вразило, що деякі слухачки курсу стали активними користувачками фейсбук-групи, до якої я радила доєднатися, – «Фемінізм UA». Наприклад, слухачка Наталя Сліпенко уже тричі організувала так звані Феміністичні читання – зустрічі із обговоренням заздалегідь визначених книжок. Одного разу я їхала потягом зі Львова, і дівчина, яка сиділа біля мене, під кінець подорожі заговорила зі мною і подякувала за цей курс. Виявилось, що вона теж його прослухала. Подібні моменти дуже надихають працювати!

Загалом хочу порадити створювати онлайн-курси, особливо, якщо тематика є чутливою і непростою для обговорення. Передусім, це чудова можливість узагальнити власні знання, структурувати їх більш фахово, спробувати подати їх більш доступно, а також самим дізнатися щось нове від слухачів і слухачок.

Фото Andrew Magill (ліцензія Creative Commons).

⁶ Веснянка О. Гендерний блог: навіщо треба жіночі шахи? // http://www.bbc.com/ukrainianblogs/2015/06/150615_blog_gender_chess_nk.